

**RUMELİ MÜFETTİŞLİĞİ'NİN SELANİK KAZASINDA ZİRAAT GELİRİNİ ARTIRMA
FAALİYETLERİ (R.1321/M.1905-06)**

**ACTIVITIES TO INCREASE AGRICULTURAL INCOME IN THESSALONIKI DİSTRİCT OF
THE RUMELI INSPECTORSHIP (R.1321/M.1905-06)**

Kemalettin KOÇ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

kkoc@ksu.edu.tr

ORCID No: 0000-0001-6632-9501

ÖZ

Geliş Tarihi:

05.04.2022

Kabul Tarihi:

22.06.2022

Yayın Tarihi:

30.06.2022

Anahtar Kelimeler

Rumeli Müfettişliği
Selanik

Tarım

Tahmîs-i Âşar
Sosyal Refah

Keywords

Inspectorate of
Rumelia
Thessaloniki
Agriculture
Tahmîs-i Aşar
Social welfare

XIX. yüzyılın sonunda Rumeli'de sosyal ve ekonomik sorunlar bulunmaktaydı. Osmanlı Devleti dış kaynaklı bu sorunları çözmek istemiştir. Bu faaliyetler kapsamında Selanik kazasının tarımsal gelirlerinin artırılması hedeflenmiştir. Zira tarımsal gelir artırılırsa hem halk hem de devlet hazinesi bundan faydalanmış olacaktır. Dolayısıyla bölgede yaşanacak ekonomik refah, gayrimüslim halkın da devlete olan bağlılığını artıracaktır.

Tüm bu ekonomik ve sosyal sorunlara çözüm bulmak amacıyla, XX. yüzyılın başlarında Rumeli Müfettişliği kurulmuştur. Müfettişlik kısa sürede teşkilatlanmasını tamamlamıştır. Müfettişlik bölgenin kalkınması için yapılması gerekenleri belirlemiş ve organize etmiştir. Bu faaliyetler kapsamında Rumeli Müfettişliği, Selanik Vilayeti merkez kazasında tarımın gelişmesi için âşar tahsilinde tahmîs-i âşar usulünü hayata geçirmiştir. Düzenli ve disiplinli çalışmalar olumlu sonuç vermiştir. Yapılan çalışmalar sayesinde kazanın âşar geliri, önceki yedi yılın gelirinden daha yüksek oranda gerçekleşmiştir. Böylece hem halkın geliri artmış hem de hazinenin geliri yükselmiştir.

ABSTRACT

At the end of the XIX century, there were social and economic problems in Rumelia. The Ottoman Empire wanted to solve these external problems. Within the scope of these activities, it was aimed to increase the agricultural incomes of Thessaloniki district. Because if the agricultural income is increased, both the people and the state treasury will benefit from it. Therefore, the economic prosperity to be experienced in the region will increase the commitment of the non-Muslim people to the state. In order to find solutions to all these economic and social problems, the Rumeli Inspectorate was established at the beginning of the XX century. The Inspectorate completed its Organization in a short time. The inspectorate determined and organized what needs to be done for the development of the region. Within the scope of these activities, the Rumeli Inspectorate put into effect the practice of tahmîs-i aşar in collecting tithe for the development of agriculture in the central district of Thessaloniki province. Regular and disciplined studies yielded results. Thanks to the work done, the tithe income of the boiler was higher than the income of the previous seven years. Thus, the income of both the people and the treasury increased.

DOI: <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1098983>

Atıf/Cite as: Koç, K. (2022). Rumeli Müfettişliği'nin Selanik Kazasında Ziraat Gelirini Artırma Faaliyetleri (r.1321/m.1905-06). *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(2), 969-986.

Giriş

Selanik, kuruluşundan bugüne kadar Makedonya'nın en önemli şehri ve limanı kabul edilen ve kendi ismini taşıyan körfez kenarında, Vardar nehri ağzının 16 km. doğusunda yer almıştır. Dağlık Balkan yarımadasını boydan boya kesen yolların düğüm noktasında bulunurken aynı zamanda işlek ve korunaklı bir limana sahiptir (Gökbilgin, 1964: 337). Sahip olduğu bu coğrafi ve demografik yapısı sayesinde tarih boyunca yaşadığı yıkım ve savaşlara rağmen hemen hemen her yüzyılda kendi gelişimini gerçekleştiren nadir şehirlerden biri olmuştur (Bayram, 2009: 219). 29 Mart 1430 tarihinde Sultan II. Murad tarafından Osmanlı topraklarına dahil edilen şehir (Delilbaşı, 1987: 84), Makedonya'nın deniz yolu ile dünyaya açılmasını sağlayan limanı ve verimli arazisiyle (Tilbe, 2018: 59) gelişmesini Osmanlı idaresinde de devam ettirmiştir. Coğrafi konumunun da etkisiyle, 1871'de Selânik'ten Vardar vadisi boyunca demiryolu döşenmesine başlanmıştır. Bu hat sonradan Manastır'a kadar uzatılmıştır. Limana ise yeni tesisler yapılmıştır (Gökbilgin, 1964: 446).

Selanik XIX. yüzyılın sonlarında Makedonya'nın kapısı olarak adlandırılmıştır. Dolayısıyla bu bölge verimli arazileri ve stratejik konumuyla dünyaya açılmak isteyen Balkan ve Avrupa devletlerinin ilgisini çekmiştir. Bu ilgi bölgeye hâkim olma isteğini tetiklemiştir (Tilbe, 2018: 59). Özellikle Rusya'yı bu devletler arasında zikretmek isabetli olacaktır. Çünkü Rusya'nın XIX. yüzyılın sonlarında Balkanlarda özellikle Slav Ortodokslar üzerinde emelleri devam etmekteydi. Bu politika, Balkanların Osmanlı hakimiyetinden çıkarılması amacına dönüşmüştür. Ortodoks Hristiyan tebaanın savunuculuğuna soyunan Rusya, amacını gerçekleştirmek için 1877'de Osmanlı Devleti'ne savaş açmıştır. Savaş 1877-1878 arasında yapılmış, savaş sonunda yenilen Osmanlı Devleti ile Ayastefanos ve nihayet Berlin antlaşması imzalanmıştır (Öztürk, 2018: 676-677). Berlin antlaşmasında, Makedonya'nın Osmanlı Devleti'ne bırakılması ve burada düzenlemeler yapılması şartı getirilmiştir (Yarcı, 2013: 80; Karakoç ve Durak, 2018: 410). Kaldı ki Osmanlı Devleti, hüküm sürdüğü dönem boyunca lüzum gördüğü yerlerde ve alanlarda gerekli düzenlemeleri gündeme almakta ve aksaklıkların giderilmesi için gayret göstererek çalışmalar yapmaktaydı. Bu dönemde düzenleme yapılması gereken bölgeler arasında Rumeli toprakları da yer almıştır. Berlin antlaşmasıyla Makedonya'da yapılması istenen düzenlemeler, Rumeli'de bir ıslahat hareketinin başlatılmasını zorunlu hale getirmiştir.

Selanik Vilayeti (Mehmed vd., 1325).¹

¹ Bu harita https://archive.org/details/dr_selanik-vilayeti-to-accompany-memalik-i-mahruse-yi-shahaneyeye-mahsus--m-13019008 dan alınmıştır. 16.05.2022.

Osmanlı Devleti, daha 13 Temmuz 1878 tarihli Berlin antlaşması imzalanmadan önce, Rumeli'nin ekonomik ve sosyal olarak kalkındırılması için çeşitli tedbirler almaya başlamıştı bile. Bu önlemlerden birisi de Selanik Ziraat Mektebi'nin kurulması girişimidir. 4 Ocak 1878 tarihinde Selanik'te bir ziraat mektebi kurulması fikri devlet idarecileri tarafından tartışılmıştır (BOA, Y.PRK.OMZ, 1/1). Rumeli'de servetin ve zenginliğin muhafazası ve geliştirilmesinin tek çaresi olarak görülen ziraat ve çiftçilikten beklenen fayda istendiği şekilde sağlanamamıştı. Bu yüzden meydana gelen zararlar, bütün ahaliyi ve özellikle çiftçileri üzmüş, rahatsız etmiştir (BOA, İ.MMS, 99/4178). Bu gelişme üzerine Selanik Vilayeti tarafından merkeze bir yazı gönderilmiştir. Yazıda ziraat işlerinin genişletilmesi ve ilerlemesi, halka yeni ziraat makinelerinin fiilen gösterilerek kullanımının öğretilmesi için bir ziraat mektebi ile numune çiftliği kurulması talep edilmiştir. Vilayetin talebi üzerine tezkere, Ticaret ve Nafia Nezareti tarafından Meclise getirilmiştir. Tezkere Meclis-i Mahsus-ı Vükela'da görüşülmüş ve talebin bölge ahalisine olumlu katkı sağlayacağı kararı verilmiştir. Talep, kanunlaşması için Sultan II. Abdülhamid'e sunulmuş ve 25 Haziran 1888'de kanunlaşmıştır (BOA, İ.MMS, 99/4178). Ziraat Mektebi, numune çiftliği ile birlikte Selanik'e bir buçuk saat mesafede bulunan Sedes mevkiinde inşa edilmiştir. İnşaatın bitirilmesiyle çiftlik ve okulun bütün alet ve eşyaları hazırlanmış, müdür ve muallimleri atanarak görev yerlerine gelmiştir. Ayrıca, mektebin yazlık ve kışlık elbise ile öğrenciden iki kişinin resimleri merkeze gönderilmiştir (BOA, Y.A.HUS, 230/49). Ziraat mektebine ise, II. Abdülhamid'e izafeten "Hamidiye Ziraat Ameliyat Mektebi" adı verilmiştir (BOA, MV, 62/46). Selanik'te kurulan Ziraat Mektebi'nin ilk müdürlüğüne Vitalis Efendi atanmıştır. Okula rüştiye mezunları kabul edilmiş olup öğrenim süresi üç yıl olarak belirlenmiştir (Kadıoğlu, 2005: 243). Mektebin müdürü Vitalis Efendi aynı zamanda Selanik ziraat müfettişi olarak görev yapmıştır (BOA, İ.TAL, 177/39).² Mektebe sonradan böcekthane ve süthane gibi tesisler de eklenmiştir (Vurgun, 2021: 86). Mektebin kuruluş amaçlarından birisi, hububat cinslerini ıslah etmek olmuştur. Bu amaçla yabancı ülkelerden hububat tohumları ithal edilmiştir (Dede, 2017: 37-38).³ Osmanlı Devlet idarecileri, Rumeli'de ziraatın durumunu daha net görebilmek ve böylece durum tespiti yapıp, sorunlara doğru çözümler bulabilmek düşüncesiyle bölgede teftiş yapılmasına karar vermiştir.

Osmanlı Devleti, Rumeli'de ıslahat amacıyla ilk olarak yedi maddeden oluşan bir Rumeli "Vilâyât-ı Şâhânesi'ne Mahsus Mevâdd-ı Islahiye Lâyihası" adıyla Vilâyât-ı Selâse'yi de kapsayan ve Nisan 1896 tarihinde kanunlaşan layiha hazırlamıştır. Bu layihada kısaca, adli, idari, mali, eğitim, askeri, bayındırlık, zirai ıslah ve âşar vergisinin yeniden düzenlenmesi vb. başlıklar yer almıştır (Bayraktar, 2014: 14-15; Balcı, 2012: 33-36).

Osmanlı Devleti, Rumeli'de ziraatla ve âşarla ilgili yaşanan sıkıntıları daha yakından görmek ve bunlara çözüm bulabilme gayesiyle 1896'da bir teftiş yaptırmıştır. Teftiş, Rumeli-i Şâhâne Teftiş Heyeti tarafından Selanik, Kosova, Manastır ve Yanya vilayetlerinin merkezleriyle buralara bağlı yerleri kapsamıştır. Teftiş heyeti İbrahim Hakkı Remzi?, Mehmed Halid ve en-Nuri'den oluşmuş, teftiş sonunda bir rapor hazırlanmıştır. Raporla, araştırma sahasına giren liva ve kazalarda, devlet gelirlerinde önemli bir yeri olan âşarın durumu hakkında muhtelif tespitlerde bulunulmuştur. Bu tespitlere göre, öşür varidatı evvelki gibi kişiye özel olarak iltizam edilemeyerek ya nakden Mal Sandıklarına teminat akçesi verenlere ve yahut emlak ve arazi mutasarrıflarına ihale edilmektedir. Mültezim ve kefillerinden mukavelat muharrirliğinden⁴ onaylı borç senetleri alınmaktadır. Zamanında verilmeyen taksitler için gecikme bedeli talep edilmektedir. Taksit ödemelerini geciktirenlerin taşınır ve taşınmaz mallarının satılması gerekmektedir. Bundan dolayı, eski müsaade ve müsamaha ile kişiye özel iş yapmaya alışmış insanlar, âşar almağa ve kefil olmağa yanaşamamaktadır. Ayrıca sanat ve ticaret yapmak için sermayesi olmayan işsiz ve güçsüz birtakım şahıslar, yalnız yıllık maişetini tedarik edebilmek düşüncesiyle mültezim gibi davranarak, babadan kalma birkaç parça emlak ve arazisini rehin olarak bırakmaktadır. Ekseriya buna da sahip olmayanlar, emlak ve araziye mutasarrıf olan akraba ve odasını ikna ederek ve kefil göstererek âşar almaktadır. Ki bunların 1. ve 2. taksitleri için ihale bedelini tutturmak, bir senelik geçimlerini temine yetecek akçe ile tâşirde kullandıkları adamların ücretlerini çıkarmak ve biraz da ticaret sermayesi bırakmak istemişlerdir. Bu amaçla öşürü bedel olarak alınacak mahsulat için Meclis-i İdare tarafından belirlenen fiyattan fazla öşür bedeli talebine teşebbüs etmişlerdir. Tabii olarak bütün mahsulat aynı dönemde olgunlaşmadığından, olgunlaşan

² Vitalisi Efendi, 1905 yılında tahmîs komisyonunda görevlendirilmiştir (BOA, TFR.I.SL, 72/7130). Selanik Ziraat Mektebinin ilk müdürü Vitalis Efendi 1889-1899 arası on yıl müdürlük yapmıştır. 1899-1909 yıllarında ise müdürlüğü Suad Bey yürütmüştür (Dede, 2017: 62).

³ Kosova, Selanik ve Manastır yakınlarında bazı liva ve kazalarda tütün, pamuk ve hububat yetiştirmeye müsait olmayan kazalarda ahali ipek yetiştirmeye başlamış ancak yeterli bilgi ve tecrübeleri olmadığından muvaffak olunamamıştır. Ziraatta yaşanan bu olumsuzluklar 1904 yılında Selanik Ziraat Mektebi Müdürü Suad Bey ve Vilâyet Ziraat Müdürü Vitalis Efendi tarafından Rumeli Müfettişliği'ne rapor edilmiştir. Yapılan değerlendirmeler neticesinde 1905'te Harir Darü't-talimi (İpekçilik okulu) açılmıştır (Dede, 2017: 48-49).

⁴ Mukavelat Muharrirliği, günümüzdeki noterlik hizmetinin Osmanlı Devleti'ndeki karşılığıdır (Esirgen, 2016: 55).

mahsullerin ziyan olmaması için mecburi olarak toplanıp kaldırılan meyve, sebze ve sair mahsulat için fahiş tahmin üzerinden öşür talep etmeye ve öşür almaya kalkışmışlardır. Buna uymayan üreticilerin mahsulatını kaldırtmamağa çalışmışlardır. Bu da ahaliyi çok fazla baskı altına almış, taciz etmiştir. Bu baskı ve tacizler, her yerde haklı şikayetlerin yapılmasına sebep olmuştur. Umumi şikayetlere sebep olan âşar mültezimlerinin bu haksızlıkları, ahali kadar devlet hazinesini de zarara uğratmıştır. Bundan dolayı teftiş edilen bölgelerde âşarın hisse-i iane ile beraber beş senelik ihale bedeli toplamının tahmîs⁵ yani beşte biri alınarak bir yıla isabet eden miktarının yalnız arazi kıymeti oranında vergiye tarhında/koyulduğunda binde (1000)'sine ne kadar pay düştüğü belirlenmek istenmiştir. Ayrıca arazinin verim olarak âlâ (yüksek), evsat (orta) ve ednâ (düşük) olarak değerinin belirlenmesi amacıyla her kazadan üçer köy seçilerek bu köylerin tahmîs bedelinden arazinin dönümüne kaç kuruş düştüğünün ortaya çıkarılması arzu edilmiştir. Yapılacak bu çalışmalardan sonra ortaya çıkacak neticeye göre görüş belirtmek ve hareket edilmek için tetkikata başlanmıştır. Bu dönemde tahmîs usulünün henüz uygulamaya konmadığı anlaşılmaktadır. 1896-97 yılından itibaren ise âşar bedelatının ortalaması bulunup, bunun arazi vergisi üzerine maarif ve menafî hisseleriyle beraber taksim edilerek, her yıl peşin alınmak üzere Rumeli vilâyât-ı şâhânesinin her birine bağlı kazaların birinde tecrübe olarak ve usulün tatbiki hakkında Padişah İradesi bulunmaktaydı. Dolayısıyla bu şekilde yapılacak tahsilat, bütün ahali tarafından en fazla da âşar mültezimlerinden şikayetçi bulunan hıristiyanlar tarafından memnuniyetle karşılanmıştır (BOA, Y.PRK.ML, 17/9). Mültezimlerin bu uygunsuz uygulamaları, toplumun türlü sıkıntılar yaşamasına ve devletin gelir kaybına uğramasına sebep olmuştur. Dolayısıyla, “devlete ait herhangi bir vergi gelirini toplamayı bir yıllık tutar mukabilinde üzerine alan şahıslara verilmesini” ifade eden iltizam usulü (Genç, 2000: 154) tartışılmaya başlanmış ve vergi tahsil usulünde yeni arayışlara girilmişine yol açmıştır (BOA, Y.PRK.ML, 17/9).

Teftiş sırasında ziraat ve âşarla ilgili birçok sıkıntı yaşandığı da görülmüştür. Yaşanan sıkıntılardan ilki, arazi tahrir değerlerinin öteden beri çok fazla olduğu iddiasıdır. Ayrıca evvelden ağır olan ferağ ve intikal harçlarının da sonradan düzeltilmesine müsaade edilmiştir (BOA, Y.PRK.ML, 17/9-1-2). İkincisi, arazi mutasarrıflarından ekserisi başka mahallerde bulunduğundan, arazinin çoğu mutasarrıfları tarafından bizzat ekilmeyerek kiraya verilmiştir. Bu nedenle, arazinin asıl mutasarrıflarını bulmak ve mahsullerin tarlalardan kaldırıldıktan sonra kiracılardan öşür bedeli almak zor olmuştur. Üçüncüsü ise hazineye ait olan çiftliklerin değerleri toptan yazılmıştır. Bundan dolayı, kiracı olan çiftlik sakinlerinin her birinin ettikleri arazi parçalarının değerlerine göre dağıtım yapılması mümkün görülmemiştir. Hatta tahsilatın yapılması da imkânsız bulunmuştur. Bir de emlak kaydının yapılması sırasında arazinin dönümünden ziyade değeri düşük tutulmuştur. Ayrıca ziraatın gelişmesi ve muhacirlerin artan nüfusunun artmasıyla yeniden tarıma açılmış tarlalar, tapu yoklamasının terk edilmesinden ötürü, defterlere kaydedilmemiştir. Bu sebeplerle, mahallerin idare meclisleri tarafından bütün köylerin arazisine, alım ve satıma göre verilen âlâ (yüksek), evsat (orta) ve ednâ (düşük) değerlerinin esas kabul edilmesi uygun görülmüştür. Bununla beraber âşar, gerek kıymete tâbi vergi oranıyla ve gerekse dönüm itibarıyla alınacak olsun, peşin ödenecektir. Âşar tahsilinde ise teslis-i âşar (1/3) bedelinin belirlenerek dağıtımı istenmiştir. Son olarak bu belirtilenlerin icrasının, ahali tarafından kabulüne bağlı olduğu belirtilmiştir (BOA, Y.PRK.ML, 17/9). O yüzden ahaliyi, yapılacak düzenlemelerin kendi faydalarına olduğunu ikna etmenin önemli olduğu anlaşılmaktadır.

XIX. yüzyılın ortalarına doğru Selanik'te başlayan ekonomik büyüme, devletin malî sıkıntısı, kıtlık, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı gibi nedenlerden dolayı yavaşlamıştır. Devlet, Islahat çalışmaları ile Rumeli'de istikrar sağlanmaya çalışılırken, Balkanlarda hızla gelişen ayrılıkçı hareketler ve patlak veren 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı Selanik yerel ekonomisini olumsuz etkilemiştir (Bayram, 2009: 40). Fakat Vilayat-ı Selase'de 1900-1904 mali yılları arası bölgenin gelirlerinin en az %35'ini âşar vergisi oluşturur (Bayraktar, 2014: 9).

Tahmis-İ Âşarın 1904-05 Yılı Manastır Tecrübesi

1902'de Selanik merkezli Rumeli Müfettişliği kurulduktan sonra öşür tahsilatının terbi (Geçmiş dört yılın âşar bedel toplamının dörde bölünmesiyle ortaya çıkan tutarın esas alınması) bedelle yapılması istenmiştir. Fakat Rumeli Müfettişi olarak atanan Hüseyin Hilmi Paşa, Manastır Kazası terbi bedelinin tahmîs bedelinden daha düşük olduğunu tespit etmiştir. (Koç, 2021a: 64-65). Böylece, halkın ve hazinenin ekonomik kalkınmasına katkı sağlayacak yeni bir vergi tahsil usulü getirmek istemiştir. Yeni usule göre, her bir köy ve kasaba için ayrı ayrı vergi belirlenecek, son beş yılın ortalaması alınarak sabit bir tutarda karar kılınacak, bu belirlenen vergiler para ile de

⁵ Tahmîs, “beşte birini almak” anlamındadır. Tahmîs usulü ise herhangi bir yerin geçmiş beş yıllık öşür bedelinin toplanıp, toplamın beşe bölünmesiyle ortaya çıkan bedelin halktan tahsil edilmesi usulüdür (Koç, 2020, 306).

ödenebilecektir. Köylüler, tutar belirlendikten sonra kendi arasında gelirlerine göre de oranı belirleyebilecektir. Hüseyin Hilmi Paşa'ya göre, en önemli reform âşar vergisinin alınış biçimindedir. Paşa, suiistimallere açık olan âşar tahsilini düzeltmeyi amaçlamıştır. Bu amaçla köylülere, kendi kendilerini satın almalarını yani mültezim gibi davranarak kendi arazilerinin öşrünü almayı teklif etmiştir. Daha açık bir ifadeyle, hazineye peşin olarak âşar vergisinin karşılığını yatırmalarını sonra da ortak hazineye vergi miktarını karşılayacak mahsulü (buğday, meyve ve sebzeleri) getirmelerini istemiştir. Bu mahsulün aracısız olarak kendileri tarafınızdan satılmasını ve satış gerçekleştikten sonra köy yalnızca ürettiği üzerinden ona verilen avansı ödemekle yükümlü olacaktır (Tilbe, 2018: 213). Rumeli Müfettişi Hüseyin Hilmi Paşa, gelir artışının tahmîs bedeliyle elde edileceği belirtilerek, vergi tahsilinde tahmîsin tercih edilmesini tavsiye etmiştir. Uygulamanın müfettişin belirttiği şekilde, Manastır Vilayeti'nin merkez kazasına bağlı otuz köyde deneme maksadıyla icra edilmesine karar verilmiştir. Tahmîs usulü 1904-05'te, Manastır merkez kazasına tabi otuz köyde deneme maksadıyla uygulanmıştır. Tahmîs usulü, otuz köyün yirmi altısında arazi üzerine yapılırken, dördünde hasılat esası üzerine yapılmış ve köy ahalisine ihale edilmiştir (Koç, 2021a: 65-67). Bu bilgilerden, Rumeli Müfettişliğinin tahmîs usulüne geçişte önemli bir rol üstlendiği anlaşılmaktadır. Tahmîs usulüyle, âşarın biri *mahsuller üzerine* diğeri *arazi üzerine* dağıtılması temeline dayanan iki usulün kabul edildiği görülmektedir (Koç, 2021a: 64). Değerine göre sınıflara ayrılan araziden elde edilen âşar tahsilatının, teslis usulü ile yapılması bir görüş olarak kabul edilmiş olsa da 1904 yılından itibaren âşar tahsilinde tahmîs⁶ usulünün uygulanmasının uygun görüldüğü anlaşılmaktadır (BOA, TFR.I.MN, 43/4206).

R.1320/M1904-05 tarihinde, Manastır Kazası'na bağlı otuz köyde âşarın tahmîs usulüyle arazi ve hasılat üzerine dağıtılarak tahsil edilmesinden edinilen tecrübe ile tahmîs'in terbi usulünden daha faydalı olduğu görülmüştür. Ayrıca tahsilatın gerçekleşmesine göre, tahmîs usulünün iltizama göre başarılı olduğu tespit edilmiştir (BOA, İ.ML, 63/41; Koç, 2021a: 67). Bu deneme neticesinde, halkın ve devlet hazinesinin gelirinde artış sağlanması üzerine (Koç, 2021a: 71), âşarın tahmîs suretiyle arazi üzerine dağıtılması usulünün, Vilâyât-ı Selâse olarak adlandırılan Selanik, Manastır ve Kosova vilayetlerinin merkez kazalarında deneme maksadıyla uygulanması kabul edilmiştir (Koç, 2021b: 1286). İşte bu çalışmada 1905-06 yılında tahmîs usulünün Selanik vilayetinin merkez kazasındaki uygulaması, elde edilen arşiv kaynakları ve diğer kaynaklar ışığında ayrıntılı olarak incelenmeye çalışılmıştır.

Yapılan ilk deneme sonrasında tecrübenin değerlendirmesi yapılarak çıkan sonuçlar 19 Şubat 1905'te Sadaret'e gönderilmiştir. Bu değerlendirmeye göre, 1905-06 yılında Manastır, Selanik ve Kosova vilayetleri merkez kazalarında 1899-1900 yılından 1903-04 yılına kadar beş yıllık varidatın zammı esas alınarak tevziata başlanacağı belirtilmiştir. Uygulama, ahalinin tercihine bırakılmayacak ve mecburi olacaktır. Bu yüzden usulün 1905-06'da Rumeli Vilâyât-ı Selâse'nin yalnız merkez kazalarında denemeye devam edilmesi uygun bulunmuştur. Usulün, ancak bu denemelerden sonra edinilecek yeni tecrübelerle, diğer kazalara yayılabileceği görüşü ağırlık kazanmıştır. Denemeye her vilayetin merkez kazalarında başlanmasının sebebi, koordinasyonun birinci elden doğrudan yapılmasının başarıyı arttıracığı düşüncesidir. Dolayısıyla uygulama esnasında meydana gelebilecek zorluk ve itirazlar vali ve defterdarlar tarafından kolaylıkla tetkik edilerek çözüme kavuşturulacaktır (BOA, TFR.I.UM, 30/2912). Bundan dolayı, tecrübenin şimdilik merkez kazalarla sınırlı kalması uygun görülmüştür. Müfettiş Hilmi, tahmîs usulünün Selanik, Manastır ve Kosova kazalarında uygulanması münasip görülmüşse, memurların seçimi ve defterlerin hazırlanmasına başlamak üzere sonucun bildirilmesini merkezden istemiştir. Sonuçta, 2 Nisan 1905'te yöntemin uygulanması kabul edilmiştir (BOA, BEO, 2541/190537). Usulün Manastır Kazası tecrübesinden ekonomik fayda sağlanınca, usulün Selanik vilayetinin merkez kazasında tecrübe edilmesi için çalışmalara başlanmıştır.

Selanik Kazası'nın Tahmîs Öncesi Âşar Tahsilinin Durumu

Selanik kazasında tahmîs usulünün uygulanması için öncelikle merkez kazaya bağlı kırk iki mahallinin yedi yıllık öşür ihale bedelleri bir tablo halinde hazırlanmıştır. Tabloda 1898-1899'dan başlamak üzere 1904-05 yılları arasındaki süreçte, köy ve mezarların isimleriyle ihale bedelleri yer almıştır. Dönem boyunca, en yüksek ihale bedeli 1377160 kuruş ile 1903-04 yılında gerçekleşmiştir. En düşük bedel ise 1064303 kuruş ile 1902-03 yılında meydana gelmiştir. Bu iki ihale bedeli arasında yaklaşık %30 oranında fark bulunmaktadır.

⁶ Örnek olarak Üsküp'te tahmîsin başlangıcı 1899-1900 yılı olarak belirlenmiş ve bu yıldan 1903-04 yılına kadar beş senelik öşür bedeli tahmîs esası olarak kullanılmıştır (TFR.I.KV.128/12748; Koç, 2020: 307; Koç, 2021b: 1287).

Tablo 1. Selanik Kazası'nın Yedi Yıllık Öşür İhale Bedelleri (1898-99/1904-05) (BOA, TFR.I.M, 3/239).

	R.1320 yılı ihale bedeli	R.1319 yılı ihale bedeli	R.1318 yılı ihale bedeli	R.1317 yılı ihale bedeli	R.1316 yılı ihale bedeli	R.1315 yılı ihale bedeli	R.1314 yılı ihale bedeli
	Kuruş	Kuruş	Kuruş	Kuruş	Kuruş	Kuruş	Kuruş
Toplam	1308496	1377160	1064303	1187679	1280246	1298554	1204668

Selanik'te Tahmis-İ Âşarın Yayılması

17 Mayıs 1905 tarihinde Selanik Vali Vekili defterdar efendi tarafından Rumeli Müfettişliği'ne gönderilen bir yazıya göre, bu yıldan itibaren merkez kazası âşar bedelinin, *tahmîs suretiyle arazi üzerine tevzi edilerek alınması* hakkındaki kararın uygulanmasını yapması için tayin edilen memurların vazifelerini hakkıyla yaparak başarılı olmalarını temin etmek maksadıyla, Selanik defterdarının başkanlığında bir komisyon oluşturulmuştur. Oluşturulan komisyon azasından idare meclisine memur İbrahim Efendi ile merkez kazası kaymakamı Sırrı Bey ve ziraat müdürü Vitalis Efendi, bir gün önce Kelemerye tarafındaki Kapıcılar Köyü'ne gitmiştir. Burada muhtar, ihtiyar heyeti ve köy ahali ile bir toplantı düzenlemişlerdir. Toplantıda, âşarın bu seneden itibaren *devletçe arazi üzerinden vergi alınmak suretiyle alınmasına* dair olan kararın sağlayacağı iyileştirmeler ve menfaatler anlatılmış ve tebliğ edilmiştir. Tebliğ edilen karar, ahali tarafından büyük memnuniyetle karşılanmış ve kabul edilmiştir. Ahalide görülen bu memnuniyet üzerine talimat hükümlerine uygun olarak hazır bulunan memur ve yazıcılar hemen işe başlatılmıştır. Bir gün zarfında Alatinî biraderlerin⁷ çiftlik arazisiyle ahalinin mutasarrıf oldukları tarla, bağ ve saireden yedi sekiz yüz tane arazi tahrir edilmiştir. Ayrıca köy sınırları içinde arazisi olup Selanik'te bulunanların üç gün içinde memurlara müracaat ederek, yazılı olarak beyanname yahut şifahen bilgi vererek, arazilerini deftere kaydettirmeleri maksadıyla muhtarlara yazı gönderilmiştir. Diğer dairelere tayin edilip Kapıcılar köyünde hazır bulundurulan memurlara da defterlerin kayıt usulü fiilen gösterilerek ve kendilerine defter tutturularak gereken uygulama yapılmıştır. Bu işlemin ardından Kapıcılar köyündeki komisyon heyeti ve diğer memurlar Selanik'e geri dönmüştür. Tayin edilen adı geçen memurların bugünden itibaren kendi görev yerlerine gönderilerek işe başlamalarına çalışılmıştır. Alınan kararda bütün Osmanlı tebaanın menfaati gözetilmiştir (BOA, TFR.I.SL, 72/7130). Böylece din ve milliyet ayırımı yapılmaksızın devletin her sınıftan tebasını içine almak ve toplumun bütün kesimlerinin menfaatini gözeterek refahını yükseltmek amacı güdülmüştür.

Tahmîs-i Âşar Kolları ve Bedelleri

14 Temmuz 1905 tarihi itibarıyla arazileri eskiden kayıtlı ve yeni kaydedilen köylerin isimlerini ve tahmîs bedellerini gösteren pusula hazırlanmıştır. Buna göre, (BOA, TFR.I.SL, 77/7684).

⁷ Alatinî ailesi için bkz., (Karaman, 2017: 129-142).

Tablo 2. Arazisi Tahrir ve Defterleri Talik Edilen⁸ Köylerin İsimleri ve Tahmîs Bedelleri

Kol Adı	Köy Adı	Kıta	Dönüm	Evlek (225 m2)	Tahmîs Bedeli
Birinci Kol	Kasablı Köyü	198	642		2945
	Pırnar Karyesi	9	2466		2386
	Vaşılka Karyesi	7445	6813	2	75973
	Pişon Karyesi	1488	3807	1	3483
	Gedikli	185	901	2	1943
	Suruklu	316	2291	1	12399
	Turhanlı	680	3053		8848
İkinci Kol	Abanmı	5512	19308	2	158024
	Acıbalı	24	7406	3	5591
	Semer	1247	14285	2	38163
	Adalı Mahallatı	510	3282	3	10000
Üçüncü Kol	Kapıcılar	5911	11444	3	147579
	Karaburunlar	78	15338		23970
	Bağçeli	5	2492	2	3176
	Zağarcı	67	6414	2	8475
	Macarlık	23	6034		13428
	Sedes Çiftliği	6	12712		26779
	Hortaç .....? Purnazlı	3649	6745	2	27723
	Aksakallı	504	1070	2	4934
Kıran Mahallatı	330	1137		6366	
Dördüncü Kol	Koru Yeniköy ve Üçanlar	3464	7677	1	35719
	Gradabor ⁹	1169	4388	1	13793
	Sarı Umur	47	3995		6802
	Gördine	41	15214		21119
	Tufancı Karyesi	823	5002		15837
	Karaoğlu	363	2006		9029
	Kadıköy	2221	14062	2	21411
Beşinci Kol	Vırlançe maa tevliyet	2648	13357	2	35342
	Boned ve Gıhani maa Gölge	373	2119		26297
	Bacalı Tevliyeti	1371	28525		62838
	Tütümler Çiftliği	173	8857	3	13503
	İngiliz ve Tekeli	42	35874		65216
	Topçu Maa Kavaklılar	514	37242	3	42228
	Duraklı	166	6095	3	11025
	Sarıca Mezrası	22	5295	1	20875
	Yünciler Köyü	1452	3661	2	21717
TOPLAM		43076	321020	1	1004936

⁸ Tahrir-i defter (Yeni kaydedilenler)⁹ Karyenin ismi başka bir belgede Fransızca Gradabor şeklinde kaydedilmiştir bkz. (BOA, TFR.I.ŞKT, 42/4150-2)

Gazi Evrenos Bey tevliyetine ait Bağlıca ve Kilidi kaleleriyle Rahmanlı, Kamara vesaire Gölge Korfallu, Kırcalar kalemlerinin toplamı	-	143647	2	370665
	-	148480	1	257737
TOPLAM		292127	3	628402

Tablo 3. Derdest-i Tahrir¹⁰ Köylerin İsimleri ve Tahmîs Bedelleri

Kol Adı	Köy Adı	Tahmîs Bedeli
Birinci Kol	Yakub Paşa Tevliyeti	125305
	Ayapaula Metuhu/Emlak ve arazisi	21967
	Çalı Metuhu/ Emlak ve arazisi	6715
	Üçevler	29143
	Yenilöy	16182
İkinci Kol	Uzun Ali Karyesi	36997
	Karahayvanlı	7140
	Zimbat Karyesi	45805
	Çayır Çiftliği	2401
Üçüncü Kol	Kireçköy	20636
Dördüncü Kol	Kara Hüseyin, Nebet? ve Nemçeler?	58773
	Yaylacık	3221
	Lanya	16367
	Eyvanlı	44203
	Garıpçe maa Dermil	19380
	Akpınar	2378
	Hoşköy Çiftliği	18969
	Davud Bâli Çiftliği	26370
	Pınarca Çiftliği	31559
Beşinci Kol	Araplı Şamlı Çiftliği	18688
	Timur Velili Mezrası	1991
	TOPLAM	554190
Gazi Evrenos Bey tevliyetine ait Keydehor, Eskenan Çiftliği ve saire		101390

¹⁰ Daha önce kaydı bulunan.

14 Temmuz 1905 tarihi itibarıyla, arazisi tahrir ve defterleri yazılan beş kolun tahmîs bedeli 1004936 kuruş iken, derdest-i tahrir (daha önce kaydı bulunan) olan beş kolun tahmîs bedeli 554190 kuruş olmak üzere toplamı 1559126 kuruştur. Kaza merkezinde Gazi Evrenos Bey vakfına ait mahallerin tahmîs bedeli ise 729792 kuruş olmuştur. Adı geçen vakfa ait yerlerin tahmîs bedeli, diğer kollardaki mahallerin tahmîs bedelinin yaklaşık yarısı oranındadır. Bu oran vakfın geniş bir toprak parçasını elinde bulundurduğunu ve önemli bir gelire sahip olduğunu göstermektedir.

24 Ağustos 1905 tarihinde Selanik Defterdarı İsmail Rıfat b. Hüseyin, Rumeli Vilayati Müfettiş-i Umumiliği'ne, yazı göndererek, Selanik kazasının tahrir kolları ve bu kollarda yürütülen işlemlerin durumu hakkında bilgi vermiştir. Yazıya göre, Selanik kazası tahmîs-i âşarının ikinci, üçüncü ve beşinci kollarında tahrir işlemleri tamamen biterken, birinci ve dördüncü kolların büyük kısmı bitirilmiş, geriye çok az bir kısmı kalmıştır. Bunun yanında Gazi Evrenos Bey vakfına ait altıncı ve yedinci kolların da tahrir işlemleri tamamen bitirilmiştir. Fakat birinci kolda Bulgar, Çalı ve Ayapaula metuh¹¹ tabir edilen emlak ve arazileriyle Üçevler ve mera çiftlikleri ve dördüncü kolda da Karameş, Nebet ve Harman köyünün tahriri derdest olup, yani daha önce yapıldığından, hazırdır. Dolayısıyla Tahriri tamamlanan yerlerde arazinin sınıflara ayrılmasıyla meşgul olduğu bildirilmiştir (BOA, TFR.I.SL, 81/8083). Daha önceden nafia işleri için de %5 ayrılmıştı (BOA, TFR.I.SL, 1/29).

Kazanın tahmîs işlemlerinin neticesi tablo haline getirilmiştir. Tabloda tahmîs kollarının isimleri, mükellef adedi, arazilerin dönüm ve evlek miktarları, kaç parçadan oluştuğu, nafia işleri için ayrılan miktar, tahmîs bedeli ve toplam tahsilat miktarı ayrıntılı olarak verilmiştir. Bunun yanında vakıf malı araziler de 6. ve 7. kollar olarak ayrıca hesaplanarak gösterilmiştir.

Tablo 4. Selanik Kazasının Tahrir Kolları Ve Bu Kollarda Yürütülen İşlemler (24 Ağustos 1905) (BOA, TFR.I.SL, 81/8083).

Mülahazat	Esami	Mükellefin Adedi	Kıta	Dönüm	Evlek	(%5)	Tahmîs Bedeli	Toplam
	1. Kol	1270	11570	51691	1	11883	237581	249464
	2. Kol	1402	11888	62512	2	14483	289635	304118
	3. Kol	2070	12892	65420	3	13485	269581	283066
	4. Kol	1797	14872	94315	1	12729	254459	267188
	5. Kol	760	7777	176029	2	15799	315923	331722
Tahriri Tamamlanmıştır.	Toplam	7299	58999	449969	1	68379	1367179	1435558
1.Kolda derdest-i tahrir bulunan						3068	61353	64421
4.Kolda derdest-i tahrir bulunan						3703	74039	77742
	Toplam					75150	1502571	1577721
TEVLİYET								
	6. Kol	785	9442	221722	3	17103	342025	359128
	7. Kol	1494	17873	144312	0	17652	353015	370667
Tahriri Tamamlanmıştır	Toplam	2279	27315	366034	3	34755	695040	729795

¹¹ Metüh: Emlak ve arazi (BOA, C.ADL, 35/2085); Metüh: Çiftlik (BOA, TFR.I.SL, 23/2206); Metüh: Çiftlik, tarla, mera, yaylak, kışlak, kuru ve değirmen vesaire emlak (BOA, C.ADL, 56/3361).

Selanik merkez kazasının yüzde beş (%5) hariç olmak üzere, tahmîs bedeli olan 1502571 kuruş maktuan (Açık arttırmaya gidilmeden, önceden belirlenmiş bir meblağ ile) ihale edilmiştir. Merkez kazada bu dönemde, emaneten idare edilen âşar bedeli bulunmamıştır (BOA, TFR.I.UM, 10/928). Bunun yanında, tahmîs-i âşar bedeli tahsilatının Duyun-ı Umumiye'ye ait olan miktarının tahsildarlar tarafından doğrudan doğruya Duyun-ı Umumiye Sandığına teslim edilmesi işleminde bazı tereddütler meydana gelmiştir. Bu kararsızlıkların giderilmesi için Selanik defterdarlığına yazı gönderilmiştir. Yazıda, vilayetlerin varidat masraflarının alınma ve sarf edilme yöntemi hakkındaki nizamnamenin 2. maddesine göre, Duyun-ı Umumiye'ye havale edilmiş yerler âşarının tahsilatı hakkında eskisi gibi muamele edilmesi istenmiştir. Fakat çeşitli yükümlülüklerle Şimendiferler teminatına mahsus gelirler bundan hariç tutulmuştur. Dolayısıyla tahsildarlar tarafından Duyun-ı Umumiye'ye ait öşr-i kadim ile zammın doğrudan doğruya Duyun-ı Umumiye sandıklarına teslimi gerekli görülmüştür. İşlemlerin bu şekilde yapılması 29 Ağustos 1905 tarihinde tavsiye edilmiştir (BOA, TFR.I.SL, 82/8127).

Âşarın teçhizat-ı askeriye tertibi de 1905-06 yılından itibaren Duyun-ı Umumiye idarelerine havale edilmiştir. Bu yüzden 3 Eylül 1905 tarihinde, tahmîs bedeli tahsilatından teçhizat-ı askeriye tertibine ait miktarın tahsildarlar tarafından doğrudan doğruya Duyun-ı Umumiye'ye verilmesi gerekli görülmüştür. Hatta âşarının da yine tahsildarlar tarafından Ziraat Bankası'na verilmesi uygun bulunmuş ve bu şekilde işlem yapılması tavsiye edilmiştir. Dolayısıyla, Duyun-ı Umumiye idarelerine ait öşr-i kadim ile zammın ve tertibat-ı askeriyenin birlikte Duyun-ı Umumiye sandıklarına teslim edilmesi kabul edilmiştir (BOA, TFR.I.SL, 83/8229).

Âşar Pusulaları

Tahmîs-i âşar pusulalarında arazinin hududu için bir hane açılmıştır. Fakat her kıta arzın/toprağın dört sınırıyla beraber öşür bedellerinin ayrı ayrı pusulaya yazılması zorluğunun, gecikmeye sebep olacağı anlaşılmıştır. Böylece her şahsın bir köyde mutasarrıf olduğu arazinin her türünün toplamı üzerine öşür bedeliyle dönümü, miktarı ve kıtaların adedinin gösterilmesi istenmiştir. 18 Temmuz 1905 tarihinde Selanik ve Kosova defterdarlıklarına, âşar pusulalarının bu şekilde doldurulması tavsiye edilmiştir (BOA, TFR.I.UM, 9/8023).

Tahsildar Tayini

Âşar tahmîsi bedelinin ayrıca tahsili için tahsildarlar tayini, vilayete gelen 8 Ağustos 1905 tarihli telgrafhanede yazılmıştır. Sonra 1905/06 yılı tevziatının tamamlanmasıyla tahsildarlar seçilip tayin edilerek tahsilatına girilmiştir. Tahsildarlar gerek ayrıntılarının çokluğu ve gerek tahsilat mevsimi olmaması sebebiyle tahsil esnasında zorluk yaşamıştır. Bu da bıkkınlığa sebebiyet vermiştir. Tahsildarlara musallat olan bıkkınlığın giderilmesine ve cibayet teminine çalışılmıştır. Ayrıca Ağustos başına devreden/geçen bakaya pusulası hazırlanmıştır. Pusulada görülen bakaya sahiplerinin büyük kısmına ihbarnameler tebliğ edilmiştir. Fakat bu dönemde mükelleflerin hasad ile meşgul olması icraya engel oluşturmuştur. Dolayısıyla, Manastır ve Üsküp kazalarında olduğu gibi Selanik kazasında da tahmîs-i âşar bedellerinin tahsili için gereken tahsildarlar tayin edilmeden işe başlanmıştır. Ayrıca tahsildar tedariki de mümkün görülmemiştir. Hazine tarafından, bir aralık, bedelatın emval-i selase tahsildarları tarafından cibayet edilmesi düşünülmüş ve tebliğ edilmiştir. Bu nedenle, 1905-06 yılında Selanik kazasında tecrübeye yardımcı olmak üzere bedellerin emval-i selase tahsildarları tarafından tahsilinin münasip ve zaruri olduğu belirtilmiştir.¹²

Tahsilatın Teftişi

Tahmîs-i âşar bedelatının tahsilatını teftiş için tayin edilecek memurlardan kefil istenmiştir. Bazı memurlar, kefil bulmakta sıkıntı yaşamışlardır. Bunlardan ikisi Selanik'te bulunan Kadri ve Sökyas efendilerdir. Selanik Ziraat Müdürü Vitalis Efendi, bu kişilerin "*akçeye el sürmeyeceklerine olan güveninden dolayı,*" kefil tedarik edinceye kadar, bu şekilde istihdamlarını uygun olup olamayacağını sormuştur. 10 Ekim 1905 tarihinde adı geçen kişilerin, kefil

¹² Bir sonraki yıl, 10 Eylül 1906 tarihinde, Rumeli Müfettişliği tarafından Selanik defterdarlığına, bu konuda fevkalade dikkatli olunarak bedelatın bakayada bırakılmaması istenmiştir. Ayrıca, emval-i selase tahsildarlarının hayvanat-ı ehliye ve canavar rüsumuna kanştırılmaması emri verilmiştir. Bkz. (BOA, TFR.I.SL, 118/11718). Böylece tahmîs-i âşar bedelatı cibayetine görevlendirilen emval-i selase tahsildarlarının diğer iki vergi tahsilini yapmamları lüzumlu görülmüştür.

temin edinceye kadar, şimdilik kefilsiz istihdamlarında mahzur olmadığı bildirilmiştir. Dolayısıyla, güvenilir bu kişilerin işe başlatılmaları uygun görülmüştür (BOA, TFR.I.SL, 86/8505).

Tahsilat ve Bakaya Miktarı

Selanik kazasının 1905/06 yılı tahmîs-i âşar bedeli 1577721 kuruş olarak gerçekleşmiştir (BOA, TFR.I.SL, 81/8083).¹³ Bu miktardan 13 Ocak 1906'ya kadar 578188 kuruş tahsil edilmiştir. Selanik defterdarı, geriye kalan 999533 kuruşun da 13 Mart 1906'ya kadar tahsilinin tamamlanmasının beklendiğini bildiren telgrafhaneyi, 17 Ocak 1906'da Rumeli Müfettişliği'ne göndermiştir. Müfettişlik, aynı gün, her kolun bedel miktarıyla tahsilatını ve tahsildarlar ile müfettişlerin isimlerini gösteren bir defterin hızlıca hazırlanmasını acil kaydıyla Selanik defterdarlığına bildirmiştir (BOA, TFR.I.SL, 93/9268).

Müfettişliğin istediği bilgiler, 18 Ocak 1906 tarihinde bir tablo halinde hazırlanmıştır. Tabloda, müfettişlerin isimleri, tahsildarların adları, bedelin aslı, 13 Ocak 1906'ya kadar yapılan tahsilat ve bakiye miktarları gösterilmiştir (BOA, TFR.I.SL, 93/9268). Tabloya göre adı geçen sürede 578188 kuruş tahsilat yapılmış, geriye 999533 kuruş kalmıştır. Fakat tahsilat miktarının düşük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla tahsilatın yaklaşık 1/3 oranında kaldığı aşıkardır.

Tablo 5. 13 Ocak 1906'ya Kadar Yapılan Tahsilat Ve Bakiye Miktarı

Aslı	Kanunuevvelin Sonuna Kadar Tahsili	Bakiyesi	Tahsildar İsmi	Müfettiş İsmi
432942	294121	138821	Emin Bey	
158879	53098	105781	Emin Bey	Sökyas Efendi
200581	47774	152807	.....Lazaro Efendi	
194987	54025	140962	Tanaş Yorgi Efendi	
194266	41293	152973	Şevket Efendi	
204610	57535	147075	Rıfat Efendi	Kadri Efendi
191456	30342	161114	İbrahim Efendi	
1577721	578188	999533		

Yukarıdaki tablonun hazırlanmasından daha bir ay bile geçmeden 8 Şubat 1906'ya kadar, tahmîs-i âşar bedelatından yapılan tahsilat miktarı 770464 kuruşa ulaşmıştır. Geriye 807257 kuruş kalmıştır (BOA, TFR.I.SL, 95/9462).

Selanik merkez kazasının 1905-06 yılından itibaren 1907-08 yılı teşrinievvel ayına kadar %5, teşhizat ve hisse-i iane ile birlikte tahmîs-i âşar bedelinden yapılan tahsilat miktarını gösteren pusula hazırlanmıştır. Bu tabloya göre, 1905-06 tahmîs yılına ait bakayadan, sonrasında gelen iki yıl zarfında yapılan tahsilat verilmiştir (BOA, TFR.I.SL, 170/16954). Biz daha sonraki dönemde yapılan tahsilatları da bu tabloya ekledik. Bu kapsamda, Temmuz-Ağustos 1907'de 554 kuruş 15 para (BOA, TFR.I.SL, 154/15355), Kasım-Aralık 1907'de 1527 kuruş 5 para (BOA, TFR.I.SL, 170/16954), Aralık 1907-Ocak 1908 ayında 237 kuruş 25 para (BOA, TFR.I.SL, 171/17043), Ocak-Şubat 1908'de ise 1887 kuruş 5 para (BOA, TFR.I.SL, 179/17900),¹⁴ şubat ayında ise 2558 kuruş 25 para olarak gerçekleşmiştir (BOA, TFR.I.SL, 180/17990). Nisan-Mayıs 1908'de 1167 kuruş (BOA, TFR.I.SL, 183/18231), Kasım-Aralık 1908 zarfında, 313 kuruş 30 para (BOA, TFR.I.SL, 201/20009), aynı yılın Ocak-Şubat 1909 zarfından 383 kuruş 15 para (BOA, TFR.I.SL, 204/20327), Şubat/Mart 1909 zarfında 1934 kuruş 25 para (BOA, TFR.I.SL, 211/21032), Mayıs-Haziran 1909 zarfında 88 kuruş 15 para tahsilat yapılmıştır (BOA, TFR.I.SL, 211/21032).

¹³ Bu miktar başka bir belgede 1577111 kuruş olarak verilmiştir. Bkz. (BOA, TFR.I.SL, 180/17990).

¹⁴ Kanunusani tahsili başka bir belgede 1172 kuruş 20 para olarak verilmiştir. Bkz. (BOA, TFR.I.SL, 180/17990-4).

Tablo 6. R.1321/M.1905-06 Yılı Âşar Tahmîsi Bedeli Bakayasından, R.1322/M.1906-07 ile R.1324/M.1908-09 Yılları Arasında Yapılan Tahsilat

Aylar	R.1321/M.1905-06		R.1322/M.1906-07		R.1323/M.1907-08		R.1324/M.1908-09	
	Yılında Tahsilat	Yapılan Para	Yılında Tahsilat	Yapılan Para	Yılında Tahsilat	Yapılan Para	Yılında Tahsilat	Yapılan Para
Mart	-		119701	27	2538			
Nisan	-		48695	30	2243	10	1167	
Mayıs	-		95742	27	6331			
Haziran	-		36014	10				
Temmuz	-		14515	35	554	15		
Ağustos	-		36002	30	995	10		
Eylül	-		15274	4	915	20		
Teşrinievvel	8994	35	6808	30	572	15		
Teşrinisani	177334	7	6082	25	1527	5	313	30
Kanunuevvel	348996	29	5553	5	237	25		
Kanunusani	239180	10	2192	20	1887	5	383	15
Şubat	310775		12693	-	2558	25	1934	25
Toplam	1085280	31	399277	3	20360	10	3797	30
Dört yılın toplam tahsilatı	1.508.717 kuruş 19 para							

Elde edilebilen bu bilgilerden 1905-06 yılı tahmîs bedelinden beş ay içerisinde 1085280 kuruş 31 para tahsil edilmiş, 492441 kuruş 31 para sonraki seneye devretmiştir. Bedelin 2/3'ü ait olduğu yılı içerisinde tahsil edilmiştir. Bu da tahsilat açısından, dönemin şartları gereği, önemli bir başarıdır. Aynı yılın tahmîs-i âşar bakayasından 1906-07 yılında 399277 kuruş 3 para, 1907-08 yılında 20360 kuruş 10 para, 1908-09 yılında ise 2631 kuruş 30 para olmak üzere toplamda 1508.717 kuruş 19 para tahsilat yapılmış ve 69004 kuruş 21 para bakaya kalmıştır. Böylece 1905-06 yılı tahmîs bedelinin dört yıl sonunda neredeyse tamamına yakınının tahsil edildiği görülmektedir.

Bunun yanında Selanik Defterdarı tarafından Selanik Maliye Müfettişi Rami Efendi'ye telgraf çekilmiştir. Telgrafta, Selanik kazasının tahmîs-i âşar bedelinin, yüzde yarım (% 0,5) öşrün Hazine'ye ait olduğu bildirilmiştir (BOA, TFR.I.SL, 96/9574).¹⁵

Sehven Fazla Tahsilat Yapılması

Tahmîs bedeli belirlenmesi sırasında bazen yanlışlıkla fazla bedel belirlendiği de olmuştur. Bu kapsamda, Kara Hüseyin Çiftliği'nin 1905-06 yılı tahmîs bedeli sehven fazla koyulmuştur. Adı geçen çiftlik için belirlenen 5239 kuruş, komisyon tarafından 3725 kuruşa tenzil edilmiştir. Dolayısıyla 1514 kuruş fazla tahsil edilmiştir. Bu nedenle çiftliğin mutasarrıfları, tahsil edilen fazla meblağın bir sonraki yılın yani 1906-07 yılı bedeline mahsubunu talep etmişlerdir. Sehven fazla tahsil edilen 1514 kuruşun 1906-07 yılı tahmîs bedelinden olan borçlarına

¹⁵ Çıkarılan irade ile 13 Mart 1897 tarihinden itibaren âşara yüzde yarım ekleme yapılmıştır. Bkz. (BOA, MV, 95/46).

mahsubu talebi uygun görülmüştür (BOA, TFR.I.SL, 139/13849). Devlet idarecileri, haksızlığa uğrayan ahalinin talebini olumlu karşılamış, bir sonraki yılın tahmîs bedeli borçlarına mahsup ederek, halkın zararını karşılamışlardır.

Tahmis Usulüne Geçişte Yaşanan Sıkıntılar

Rumeli müfettişliğinin Selanik'te ahali ve devlet hazinesinin gelirlerini arttırmak maksadıyla aldığı tedbirler esnasında bazı sıkıntılar da yaşanmamış değildir. Ahali, yaşadığı sıkıntıyı devletin ilgili kurumlarına ileterek, mağduriyetinin giderilmesi yönünde talepte bulunmuşlardır.

Bu kişilerden birisi İngiltere tebaasından olup Selanik'te Hamidiye mahallesinde ikamet eden Mösyö Abbot'tur. Abbot, mutasarrıf olduğu Avrathisarı kazasına tabi Ahmatlı Kulübeler çiftliğinin arazisinin öşrü hakkında sıkıntılar yaşamıştır. Bunun üzerine, Selanik vilayetine 26 Haziran 1905 tarihinde arzuhal vermiştir. Arzuhale göre, adı geçen çiftliğin bütün arazisi takriben on bin üç yüz (10300) atik dönümdür.¹⁶ Bacalı vakfına aidiyetinden dolayı, bu arazinin 3300 dönümünün öşrü Selanik Kazası tarafından alınmaktadır. Geriye kalan arazinin öşrü ise doğrudan doğruya müstakil olarak Avrathisarı Kazası tarafından toplanmaktadır. Çiftlik arazisinin büyük kısmı verimsiz olduğundan dolayı, "Nöbetleşe Ekim Usulü"ne uygun olarak ziraat yapılmıştır. Abbot, öteden beri beş sene müddetle devamlı olarak Bacalı tevliyetine ait ekilmesi mümkün olan araziye ekmiştir. Fakat Avrathisarı kazasına ait arazinin büyük kısmını aynı müddet zarfında dinlendirmek maksadıyla boş bırakmış, ekmemiştir. Şimdi Selanik Kazası âşarı tahmîs usulüne bağlandığından dolayı, bundan sonra beş sene boyunca dinlendirilecek ve hemen hiçbir hasılat veremeyecek olan bir arazi için, hasılat vermiş olduğu senelerin tahmîsinden meydana gelen bedeli vermeye mecbur tutulacağını açıklamıştır. Bu mecburiyetin adalete uygun olmadığını kaydetmiştir. Zira bundan sonra ve beş sene müddetle bunlardan evvel ödemiş olduğu âşarın iki misli bir öşür ödemeye mecbur olacağından, bu mağduriyetinin giderilmesini istemiş ve bunun için bir çözüm önermiştir. Buna göre bütün çiftlik arazisinin âşarının Avrathisarı kazasına veyahut Selanik kazasına devredilmesini istirham etmiştir. Selanik kazasına devredildiği takdirde, bütün çiftliğinin tahmîs bedelinin belirlenmesi için Avrathisarı kazasınınca beş seneden beri müstakil olarak satılmakta olan âşarın tutarlarının kaza muhasebe kaleminden alınabileceğini hatırlatmıştır. Ayrıca bu konuda bir karar verilmesi için arzuhalin merkez vilayette kurulan komisyona havale edilmesini rica etmiştir (BOA, TFR.I.SL, 78/7781).

Selanik Defterdarı İsmail Rıfat b. Hüseyin, durumu yazı ile Rumeli Müfettişliği'ne bildirilmiştir. Yazıya göre, Mösyö Abbot'un mutasarrıf olduğu Ahmatlı Kulübeler Çiftliği arazisinin büyük kısmı Avrathisarı Kazası dahilinde yer almıştır. Ancak bu çiftliğin bir kısım arazisinin âşarı eskiden beri Selanik merkez kazasına bağlı Bacalı vakfı arasında yer alırken, diğer kısmı Avrathisarı kazası tarafında müzayede ve ihale edilmiştir. Bu tevliyetin 59845 kuruştan ibaret olan bütün tahmîs-i âşar bedeli, adı geçen çiftlikten başka Avrathisarı kazasına tâbi Adatepe ile birlikte Sarıpazar, Yenice Kazası dahilinde Bozec, Bedreli ve Babaköy çiftlikleriyle Aşıklar Köyü, merkez kazasına (Avrathisarı) tâbi nefis-i Bacalı ve Vardarofca çiftlikleri arazisine aittir. Bunun gibi diğer kazalara bağlı çiftlik ve köylerin de Ahmatlı köyü gibi âşarı kısmen tevliyetçe ve kısmen kazalarınca müzayede ve ihale edilmekte olduğunun araştırılması istenmiştir. Tabii olarak bir kaza dahilinde bulunan bir çiftlik ve köy âşarının bir kısmının mensup olduğu kaza ve diğer kısmının tâbi bulunduğu diğer bir kaza tarafından müzayede ve ihalesinin yapılması, sahiplerinin bazı şikayetlerine sebep olacağı gibi resmi işlemlerde de karışıklığa neden olacağı bildirilmiştir. Bununla beraber Ahmatlı Çiftliği arazisinden Bacalı tevliyetine ait miktarının Avrathisarı kazasına bırakılması ve ayrılması istenmiştir. Bacalı tevliyeti tahmîs bedelinden, mezkûr araziye ne kadar öşür hissesi düşeceğini mahallince belirlemek mümkün olamayacaktır. Bu sebeple Ahmatlı çiftliğinin gerek Avrathisarı Kazası dahilinde ve gerek vakıf arasında bulunan bütün arazinin toplu bir şekilde tahmîs bedeline bağlanması daha ziyade kabul görmüştür. Ancak Avrathisarı kazasında bir sene tahmîs usulü uygulanmamıştır. Bu yüzden Selanik'teki komisyon tarafından, Ahmatlı çiftliğinin Avrathisarı kazasında şimdiye kadar ihale edilmiş olan arazi âşar bedelinin tahmîsine, vakıf dahilinde bulunan arazi öşür hissesinin ilavesiyle, adı geçen çiftlik âşarının tamamen tahmîs usulüne bağlanması müzakere edilmiştir. Uygun görüldüğü takdirde çiftlik arazisinin tamamının merkez kazası tahrir memurları tarafından kaydedilmesi için neticenin telgrafla bildirilmesi istenmiştir. Konu

¹⁶ 1 Atik Dönüm = 1600 Arşın kare = 918.672 m²'dir. Bkz. (Osmanlıca Tapu Terimleri Sözlüğü, 2017: 16). http://www.imarkadastro.com/userfiles/file/Osmanlica_TAPU_Terimleri_Sozlugu.pdf (05.01.2022.).

Rumeli Müfettişliği tarafından 24 Temmuz 1905 tarihinde değerlendirilmiş ve tarif edildiği şekilde işlem yapılması münasip görülmüştür (BOA, TFR.I.SL, 78/7781).

Vakıflara Ait Âşar Bedelati

Selanik'te Gazi Evrenos Bey vakfına ait köy ve çiftlikler yer almıştır. Dolayısıyla devlet, vakfa ve miriye ait arazilerin tahsilinde de düzenleme yapmıştır. Tahmîs-i âşar bedellerinin tahsilatında kullanılmak üzere düzenlenen defter ve koçanların, Gazi Evrenos Bey vakfına ait âşar bedellerinin tahsilatında da kullanılması ve adı geçen vakıf tevliyet kaymakamlığı tarafından yürütülmesi uygun bulunmuştur. Ancak bir köy veya çiftlikte hem vakfa hem miriye ait arazi bulunursa, tahmîs bedellerinin birbirine karıştırılmamasına dikkat edilmesi istenmiştir. Dolayısıyla miriye ait tahmîs bedelleri için ayrı, vakfa müteallik bedeller için ayrı âşar pusulaları verilmesi gerekmiştir. Böylece âşar-ı emiriye tahsildarlarının yalnız miriye ait âşarı tahsil etmeleri, vakfa mensup tahsildarların da vakfa mahsus bedelleri tahsil etmelerinin lazım geleceği bildirilmiştir. 26 Ağustos 1905 tarihinde, işlemlere özen gösterilerek, yanlışlığa ve karışıklığa meydan verilmemesi tavsiye edilmiştir (BOA, TFR.I.SL, 82/8104.). Gazi Evrenos Bey vakfına ait Bağlıca ve Kilidi kalemleriyle Rahmanlı, Kamara vesaire, Gölge, Korfallu, Kırcalar kalemleri, Keydehor, Eskenan Çiftliği vesaire yerlerin tahmîs bedeli belirlenmiştir (BOA, TFR.I.SL, 77/7684).

Gazi Evrenos Bey vakfından başka, Selanik kazasının tahmîs kollarından birinci kolda Yakup Bey tevliyeti, beşinci kolda Vırlançe köyü ile birlikte hangi vakıf olduğu belirtilmeyen bir tevliyet ve yine hakkında bilgi verilmeyen Bacalı tevliyetinin, tahmîse bağlanan yerler arasında bulunduğu görülmektedir (BOA, TFR.I.SL, 77/7684).

Sonuç

Osmanlı Devleti, XIX. Yüzyılın sonlarında, dönemin ağır siyasi ve ekonomik şartları içerisinde Rumeli'de yaşanan dış kaynaklı sosyo-ekonomik sıkıntılara çözüm için birçok faaliyette bulunmuştur. Bütün bu ekonomik ve sosyal sıkıntılara bölgesel bir çözüm bulabilmek için XX. Yüzyılın başında Rumeli Müfettişliği kurulmuştur. Teşkilatlanmasını kısa sürede tamamlayan müfettişlik bölgenin kalkınması için yapılması gerekli faaliyetleri belirlemiş ve organize etmiştir. Faaliyetler kapsamında, Rumeli Müfettişliği kendi idari bölgesi sınırlarında yer alan Selanik vilayetinin merkez kazasında, ziraatın geliştirilmesi için âşar tahsilinde tahmîs uygulamasını yürürlüğe koymuştur. Düzenli ve disiplinli yapılan çalışmalar neticesini vermiştir. Yapılan çalışmalarla kazanın âşar geliri, önceki yedi yılın gelirinden daha yüksek bir oranda gerçekleşmiştir. Hem ahalinin hem de hazinenin gelirinde artış sağlandığı görülmüştür.

Uygulama için özellikle Selanik Vilayeti merkez kazasının son yedi yıllık öşür ihale bedellerinin cetveli hazırlanmıştır. Cetvelde 1898-99'dan başlamak üzere 1904-05 yılları arasında kazanın köy ve mezralarının isimleriyle ihale bedelleri verilmiştir. Cetvele göre, en yüksek ihale bedeli 1377160 kuruş ile 1903-04 yılında gerçekleşmiştir. En düşük bedel ise 1064303 kuruş ile 1902-03 yılında olmuştur. Selanik'te ziraat alanında yapılacak iyileştirmeler için Selanik defterdarının başkanlığında bir komisyon oluşturulmuş, kimi arazi tahrirleri yapılmış ve arazilerin değeri üzerinden tahmîs bedeli belirlenmiştir. Tahmîs usulünün uygulandığı 1905-06 yılında ise 1502571 kuruş âşar bedeli ihale edilmiştir. Bu bedele çeşitli masraflar için %5 daha eklenmiştir. Bu miktar son yedi yılda yapılan ihale bedelinin çok üstündedir. Elde edilen miktarlar göz önünde bulundurulduğunda, ihale bedelinde belirli bir artış sağlandığı görülmektedir. Dolayısıyla arazi tahririnde yaşanan birçok soruna rağmen, tahmîs usulünde başarı sağlanmıştır. Gelirde sağlanan bu artış, kaza ahalisinin gelirini arttırdığı gibi devlet hazinesi de yaşanan bu artıştan payını almıştır. Devlet idarecilerinin gayreti ile icra ettikleri tahmîs usulü çeşitli sıkıntılara rağmen ahalinin memnuniyetini sağlamıştır.

Şekil 1. Selanik Ziraat Mektebi Talebelerinin Ameliyata Hazırlanmaları (Selanik Hamid-i Ziraat-ı Ameliyat Mektebi Albümü)

Kaynakça

1. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Bâbiâlî Evrak Odası (BEO): 2541/190537; 34/2476.

Cendet Adliye (C.ADL): 35/2085; 56/3361.

İrade Taltifat (İ.TAL): 177/39.

İrade Maliye (İ.ML): 63/41.

İrade Meclis-i Mahsus (İ.MMS): 99/4178.

Meclis-i Vükela Mazbataları (MV): 62/46; 95/46.

Rumeli Müfettişliği Müteferrika Evrakı (TFR.I.M): 3/239.

Rumeli Müfettişliği Umum Evrakı (TFR.I.UM): 10/928.3; 30/2912; 9/802.

Rumeli Müfettişliği Selanik Evrakı (TFR.I.SL): 139/13849; 1/29; 118/11718; 154/15355; 170/16954; 170/16954; 171/17043; 179/17900; 180/17990; 180/17990; 183/18231; 201/20009; 204/20327; 211/21032; 211/21032; 23/2206; 72/7130; 72/7130; 77/7684; 78/7781; 78/7781; 81/8083; 81/8083; 81/8083; 82/8104; 82/8127; 83/8229; 86/8505; 93/9268; 93/9268; 95/9462; 96/9574; 180/17990.

Rumeli Müfettişliği Manastır Evrakı (TFR.I.MN): 43/4206.

Rumeli Müfettişliği Arzuballer (TFR.I.ŞKT): 42/4150.

Yıldız Sadâret Hususî Maruzât Evrakı (Y.A.HUS): 230/49.

Yıldız Perakende Evrakı Orman, Maadin ve Ziraat Nezâreti Maruzâtı (Y.PRK.OMZ): 1/1.

Yıldız Perakende Evrakı Evrakı Mâliye Nezâreti Maruzâtı (Y.PRK.ML): 17/9.

2. Tetkik Eserler

- Balcı, R. (2012). Kosova Islahatı (1896-1905): Rumeli Vilayet-İ Şahanesine Mahsus Mevadd-ı Islahiyye Layihası'nın Kosova'da Uygulanması. *Türkiyat Mecmuası*, 22 (2), 1-37. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuturkiyat/issue/18518/195377>
- Bayraktar, K. (2014). Makedonya Sorunu ve Avrupa Müdahalesi (1902-1905). *Bilig*, (69), 1-28. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/25364/267717>
- Bayram, S. (2009). *Osmanlı Döneminde Selanik Limanı: 1869-1912*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Dede, E. (2017). *Selanik Ziraat Mektebi (1889-1912)*, [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çanakkale 18 Mart Üniversitesi.
- Delilbaşı, M. (1987). Selânik Ve Yanya'da Osmanlı Egemenliğinin Kurulması. *Bellekten*, 51 (199), 75-101.
- Esirgen, S. Ö. (2016). Osmanlıdan Cumhuriyete Noterliğin Gelişimi. II. *Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri*, C. I, Fethi Gedikli (Ed.), İstanbul: On iki levha Yayıncılık, 49-86.
- Genç, M. (2000). İltizam. *DİA*, C. 22, İstanbul: TDV, 154-158.
- Gökbilgin M.T. (1964). Selanik. *İA*, C.X, MEB, 337-339.
- Kadioğlu, S. (2015). Osmanlı Döneminde Türkiye'de Ziraat Okulları Üzerine Notlar ve Tedrisatı Ziraiye Nizamnamesi. *Kutadgubilig: Felsefe-Bilim Araştırmaları*, Sayı: 8, 239-257.
- Karaman, M. A. (2017). XIX. Yüzyılda Selanik'te Musevi Bir Aile: Alatiniler. *History Studies*, 9 (5), 129-142. DOI: 10.9737/hist.2017.563.
- Karakoç, E. ve Durak, G. (2020). Amerikan Basınında Doğu Rumeli Olayları (1878-1888). *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 9 (2), 401-421. DOI: 10.30903/Balkan.841139
- Koç, K. (2020). Osmanlı Devleti'nde Tahmis-i Âşar Usulü'nün Tercih Nedenleri. 2. *Uluslararası Sosyal Bilimler Ve Eğitim Bilimleri Sempozyumu (USVES) Tam Metin Kitabı*, Tuğrul Gökmen Şahin (Ed.), Elâzığ: Asos Yayınevi, 302-313.
https://kongre.akademikiletisim.com/files/usves2/usves2_tam_metin_kitapcigi.pdf
- _____(2021a). II. Abdülhamid'in Rumeli Islahatı: Manastır Kazası'nda Tahmîs-i Âşar Usulü'nün Tecrübe Edilmesi (R.1320/1904-05). *International Conference On Ottoman Empire Studies In Three Continents*, Khaled El Jundi Samira Khadhraoui Ontunc (Ed.), İstanbul: Osmanlı Türk Çalışmaları Merkezi, 61-72.
- _____(2021b). Üsküp Sancağı'nda Tahmîs-i Âşar Usulü (R.1321/M.1905-1906). *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (2), 1280-1302. DOI: 10.33437/ksusbd.873226
- Mehmed Nasrullah, Mehmed Rüşdü, Mehmed Eşref (1325). *Memalik-i Mahruse-i Şahaneye Mahsus Mükemmel ve Mufassal Atlas*. İstanbul: Şirket-i mürettebiye Matbaası.
https://archive.org/details/dr_selanik-vilayeti-to-accompany-memalik-i-mahruse-yi-shahaneye-mahsus--m-13019008 16.05.2022.
- Öztürk, M. (2018). Ayastefanos Ve Berlin Antlaşmaları Arası Sürecin Çarlık Rusya Açısından Değerlendirilmesi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6 (15), 676-688. DOI: 10.33692/avrasyad.510192
- Tilbe, Ö. (2018). Hüseyin Hilmi Paşa'nın Rumeli Umumî Müfettişliği (1902-1908). [Yayımlanmamış doktora tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Vurgun, A. (2021). II. Abdülhamid Döneminde Zirai Eğitim Hamlesi: Hüdavendigâr Hamidiye Ziraat Ameliyat Mektebi Ve Numune Çiftliği (1891-1909). *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (51), 83-114. DOI: 10.21563/sutad.984618
- Yarçı, G. (2013). Osmanlı Diplomasisinde Makedonya Meselesi (1876-1913). *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 76-114. <https://esbadergisi.com/images/sayi6/osmanli-yarci-esba6.pdf>

3. İnternet Kaynağı

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi (2010), haz. Yusuf İhsan Genç vd., İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/varliklar/dosyalar/eskisiteden/yayinlar/osmanli-arsivi-yayinlar/BA%C5%9EBAKANLIK%20OSMANLI%20AR%C5%9E%C4%B0V%20REHBER%C4%B0.pdf>. 09.03.2022.

Selânik Hamid-i Ziraat-ı Ameliyat Mektebi, ALB, 68/3).
(<http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/yordambt/yordam.php?aTumu=#>). (12.03.2022)

Osmanlıca Tapu Terimleri Sözlüğü (2017). haz. Hayrettin Gültekin, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü.

http://www.imarkadastro.com/userfiles/file/Osmanlıca_TAPU_Terimleri_Sozlugu.pdf (05.01.2022.)

EXTENDED SUMMARY

Ottoman Empire XIX. At the end of the century, he wanted to make economic, social and administrative improvements in the Balkans. One of the places where improvements were made is the central district of Thessaloniki Sanjak. The state wanted to increase agricultural revenues here. Because if the agricultural income increases, both the people and the state treasury will benefit from this positively. Therefore, economic prosperity will be experienced in the region. In particular, the non-Muslim people's loyalty to the state will increase.

In this study, information and documents related to the increase in agricultural income of the central district of Thessaloniki Province of the Rumeli Inspectorate were reached. Subject analysis was made based on this information and documents. Subsidiary Chamber of Documents, Cevdet Courthouse, İrade Taltifat, İrade Maliye, İrade Mevlis-i Mahsus, Meclis-i Vükela Mandatory Documents, Rumeli Inspectorate Müteferrika Documents, Rumeli Inspectorate General Documents, Rumeli Evidence Inspectorate, Rumeli Inspectorate Monastery Document, Rumeli Inspectorship Arzuhaller, Yıldız Sadâret Special Exposure Document, Yıldız Retail Documents Forest, Finance and Agriculture Ministry Exposure, Yıldız Retail Documents Finance Ministry Exposure documents have been reached. It was mostly focused on the Rumeli Inspectorate Thessaloniki Documents. In addition, the main sources and research studies written by Ottoman historians were also used.

Information and documents have been tried to be evaluated objectively. In this context, the problem and the solutions that the Ottoman State administrators found to the problem were revealed.

State administrators ensured the establishment of Thessaloniki Agricultural School within the framework of necessary improvements to be made in Rumelia. Also in the region XIX. He had an inspection done at the end of the century. As a result of the inspection, the importance of the development of agriculture for the development of the region was determined. The problems experienced in the development of agriculture and the collection of tithe were taken into account. Action has been taken to relieve the people from their troubles and to solve their troubles. One of the solutions is the problems experienced especially in the collection of tithe.

With the organization of the Rumelian Inspectorate in Rumelia, the need to develop agriculture has been felt. Some of the problems experienced in agricultural activities in the central district of Thessaloniki Province, which is affiliated to the Inspectorate, are as follows: The land registration is not up-to-date, the lands are not divided into classes, and the collection problems experienced in the tax farming procedure. The focus of the research is the insufficiency of tax farming method in tax collection and the application of tahmîs-i âşar method instead. While tahrir is done in some of the lands, the previous tahrirs of some lands were taken as basis. The distribution of the fees has been made in this way.

In order to find a regional solution to economic and social problems, Established at the beginning of the XX. century the Rumeli Inspectorate completed its organization in a short time and assumed great responsibility in determining and organizing the activities necessary for the development of the region. Within the scope of the activities, in the central district of Thessaloniki province, which is located in the administrative region of the Rumeli Inspectorate, the application of tahmîs has been put into effect in the collection of tithe for the development of agriculture. Regular and disciplined studies yielded results. Thanks to the studies, the tithe income of the district was higher than the income of the previous seven years. It has been observed that the income of both the people and the treasury has increased.

For the application, a chart of the last seven years of tithe tender prices of the central district of Thessaloniki Province has been prepared. In the chart starting from R.1314/M.1898-99, the tender prices are given with the names of the villages and hamlets of the district between the years R.1320/M.1904-05. According to the chart, the highest tender price was 1377160 kuruş in R.1319/M.1903-04. The lowest price was 1064303 kuruş in R.1318/M.1902-03. For the improvements to be made in the field of agriculture in Thessaloniki, a commission was formed under the chairmanship of the Thessaloniki treasurer, land censuses were made and the estimation price was determined over the value of the lands. In the year R.1321/M.1905-06, in which the estimation method was applied, 1502571 kurus tithe was tendered. An additional 5% has been added to this price for various expenses. This amount is much higher than the tender price made in the last seven years. Considering the amounts obtained, it is seen that a certain increase was achieved in the tender price. Therefore, despite many problems experienced, success has been achieved in the tahmîs method. This increase in income not only increased the income of the people of the accident, but also the state treasury got its share from this increase. Success has been achieved in this activity of state administrators.